

Narodne umotvorine (Iz Dervente i okolice), prir. Nirha Efendić, Sarajevo: Slavistički komitet i Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, 2018. 674 str.

U seharu umotvorina bosanskohercegovačkog čovjeka zvanu usmena književnost, pažljivo, s puno ljubavi, rada i truda, smještena je još jedna unikatna i vrijedna zbirka od preko hiljadu pjesama i drugih narodnih umotvorina. Svjestan vrijednosti i ljepote naše narodne pjesme, s jedne, i njene neafirmiranosti i nezainteresiranosti našeg naroda za ovakav vid stvaralaštva kad je ono bilo na svom vrhuncu, s druge strane, Maglajlija, vjeroučitelj Smajl O. Bradarić počinje u prvoj polovici 20. vijeka bilježiti narodne umotvorine s prostora sjeverne i sjeverozapadne Bosne. Bradarić je prilikom službovanja u Derventi vrijedno bilježio od različitih kazivača narodne pjesme, priče i druge umotvorine više od jedne decenije, a potom svoju bogatu rukopisnu zbirku poklonio Zemaljskom muzeju u Sarajevu. Skoro šezdeset godina ovaj biser usmene književnosti bio je zaboravljen, skriven od naučne i čitalačke javnosti i osuđen na anonimnost, dok ga iz dubokog sna nije prenela, a zatim probudila i uobličena i spremna za javnost predstavila dr. Nirha Efendić, kustosica za usmenu poeziju Zemaljskog muzeja u Sarajevu.

Prije Bradarića značaj naših narodnih pjesama prepoznat je u *Erlangenskom rukopisu*, a zatim su brojna pera, najprije stranih, a zatim i domaćih zapisivača, spriječila da ovaj vid duhovne kulture padne u zaborav. Bez sumnje, ovo je najsadržajnija rukopisna zbirka usmenih lirskih pjesama kod Bošnjaka. Doktorica Efendić, vjerno je čuvajući i bdijući nad našom usmenom tradicijom, prihvatila se posla i hrabro ušla u neiscrpni rudnik, iz kojeg je izašla kao priređivačica i autorica uvodne studije za zbirku Smajla Bradarića pod nazivom *Narodne umotvorine (Iz Dervente i okolice)*. U uvodnoj studiji ističe se značaj Zemaljskog muzeja u prikupljanju i očuvanju građe koja ima neprocjenjivu vrijednost za kulturnu baštinu Bosne i Hercegovine. U dijelu o historijskom i geografskom značaju Dervente govori se o dugovječnosti ovoga grada, o etnofolklorističkim istraživanjima Dervente od stručnjaka Zemaljskog muzeja, koji su prikupljenu građu predstavili u etnološkoj svesci *Glasnika Zemaljskog muzeja* br. XXX/XXXI. Također, u uvodnoj studiji Nirha Efendić navodi osnovne podatke iz života Smajla Bradarića, a iz Bradarićevog životopisa fascinira činjenica da je kao mladić od 22 godine počeo bilježiti pjesme. Dakle, još u mladićko doba ovaj vjeroučitelj dolazi do spoznaje o važnosti narodnih umotvorina i dugo će ga sa ovog nepresušnog vrela poiti njegove kazivačice Hajra Halepović, Hajra Ishakagić, Safija Cerić, kao i kazivači Ibrahim Mustajbašić i dr., ali i njegovi učenici o kojima je u dijelu pod nazivom *Nastanak Derventskog rukopisa* bilo riječi. Autorica uvodne studije pažnju je posvetila strukturi Zbirke, pjesmama iz Berana i Gusinja koje su svoje mjesto našle u Bradarićevim sveskama, kao i prilogu Mihajla Prosenika iz Beograda. Pred sami kraj uvodne studije govori se o lirskonarativnim pjesmama u zbirci i lokalnim obilježjima u pjesmama, a u vezi s tim dolazi do izražaja Bradarićeva težnja da kroz spominjanje različitih toponima njegovih kazivačica i kazivača te konkretnih i stvarnih ljudi otme zaboravu jedno vrijeme i jedan način života, ali i da ukaže na bogatstvo i raznolikost kulture bosanskohercegovačkog čovjeka.

Na 674 stranice zbirke pod nazivom *Narodne umotvorine (Iz Dervente i okolice)* smješteno je više od hiljadu uglavnom lirskih i određeni broj lirskonarativnih pjesama, ako se posmatraju žanrovski, koje su podijeljene u pet svezaka. Prva sveska sadrži 186 pjesama. Bitno je napomenuti da pojedine pjesme iz ove sveske – pjesme od broja 170 do broja 184 – pripadaju crnogorskom

kraju, tačnije, to su pjesme iz Berana i Gusinja. U pojedinim pjesmama iz ove sveske susreću se danas dobro poznati motivi i imena iz pojedinih sevdalinki, koji su u pjesmama Bradarićevih kazivača prezentirani u jednom drukčijem ruhu – neke su proširene, u drugim pjesmama samo prvi stih podsjeća na neke od danas poznatih sevdalinki. Od imena opjevanih u našoj lirskoj pjesmi u Bradarićevoj *Zbirci* svoje su mjesto našli šećer Đula i Osman-paša, Šantićeva Emina, a od prepoznatljivih naslova tu su Čudna jada kad akšam pada, *Zapjevala bulbul-ptica, misli zora je, Vezak vezla Adem-kada, Karanfil se na put sprema i pjeva* i dr. Posljednja pjesma u prvoj svesci ima religiozni karakter i nosi naslov *Kad ja pojдох u džamiju*. Sadržaj je ono čime se završava prva sveska i u njemu su sve pjesme koje se nalaze u ovoj svesci poredane abecednim redom.

U drugoj svesci Bradarićeve *Zbirke* nalaze se 154 pjesme. Pjesme su ponovo numerirane od broja jedan. Primjetno je da pjesme nemaju naslova ni u prvoj, ni u drugoj, ni u jednoj narednoj svesci. Naime, pjesme su označene samo brojevima i svaka sveska ponovo počinje od broja jedan. Na kraju svih sveski, izuzev sveske broj pet, Bradarić bilježi sadržaj pjesama abecednim redom prema prvom stihu svake od pjesama. Za razliku od prve sveske, koja ima veći broj pjesama, u drugoj je svesci zabilježen određeni broj nešto dužih pjesama.

Treća sveska sadrži 163 pjesme. Pored pjesama sa ljubavnom tematikom, u ovoj se svesci nalaze i pjesme s vojničkom tematikom. Kao i u prethodnoj svesci, i ovdje postoji znatan broj dužih pjesama. Također, ono što je rečeno za pjesme iz prve sveske – da neke od njih podsjećaju na one sevdalinke koje se danas često izvode i da, eventualno, poznate sevdalinke predstavljaju neke njihove varijante – to se može reći i za pjesme iz treće sveske. Pojedini stihovi su identični kao kod današnjih sevdalinki, samo što su neke od pjesama proširene i dopunjene novim stihovima ili su kod Bradarićevih kazivača prisutna nešto drukčija imena od onih na koja se već naviklo, npr., *Majka Maru kroz tri gore više*, a ova pjesma se danas češće pojavljuje u varijanti *Majka Fatu kroz tri gore više*.

Četvrta je sveska, za razliku od prethodnih triju, proširena i proznim sadržajima. Naime, ova sveska sadrži 132 pjesme, nekoliko predanja i humoreski. Dok prethodne tri sveske bez izuzetka počinju pjesmama, četvrta sveska počinje pričom o *Hafizu Pruščaku i princezi*, zatim slijedi humoreska pod naslovom *Čovjek, junac i žabe*, a prozni niz nastavlja se bajkom *Car i tri sina*, trima kratkim svjedočanstvima – *Nalij i meni*, *Hamide*, *Asi-beg Kapetanović* i *Hodža Sahanija*, a završava se crticom *Okupacija Bosne*, koju je pribilježio od Mehmed-bega Kapetanovića. Ono po čemu se ova četvrta sveska još razlikuje od prethodnih, ali i od pete sveske, jeste prilog od 43 pjesme koje je Bradarić prepisao od pravoslavnog vjerskog službenika iz Beograda Mihajla Prosenika, koji je službovao u Derventi. Unutar Prosenikove zbirke nalazi se i jedna od varijanti poznate balade o Morićima.

U petoj svesci, koja je i najveća, zabilježeno je 397 pjesama. I ova sveska ima svoje posebnosti. Osim toga što sadrži najviše pjesama, u ovoj se svesci nalazi i šest zagonetki, a njena karakteristika jeste da nema abecedni popis pjesama na kraju, kao što je slučaj sa prethodnim četirima sveskama. Ne znamo šta je Smajl Bradarić imao na umu pa je prekinuo bilježenje, ali ostavio nam je u amanet poruku da su narodne umotvorine nepresušno vrelo i bogatstvo čije se zalihe nikada ne mogu iscrpiti. Sveska broj pet sadrži i nekoliko šaljivih priča, a završava se pjesmama iz Maglaja.

Ova izdašna zbirka upotpunjena je podacima o Bradarićevim kazivačima i obogaćena fotografijama iz porodičnih albuma potomaka kazivača. Maglajski vjeroučitelj Smajl Bradarić dao je krupan doprinos usmenoj književnosti Bosne i Hercegovine, vrijedno bilježeći narodne umotvorine koje je imao priliku čuti i do njih doći na nimalo lahak način. Svoje istraživačko blago poklonio je ustanovi za koju je držao da će se najbolje i najpažljivije odnositi prema tom blagu – Zemaljskom muzeju u Sarajevu. Tek će mnogo godina kasnije vrijedna istraživačica Nirha Efendić pronaći Bradarićevo blago koje je Zemaljski muzej dugo “skrивao” u svojim prostorijama i nakon temeljitog istraživanja, mukotrpog truda i rada predočiti ga čitalačkoj jav-

nosti. Zasluge u prvom redu pripadaju pronicljivom Maglajliji, koji je spoznao vrijednost naše narodne pjesme, ali i Nirhi Efendić, koja je imala snage da se prihvati ozbiljnog i odgovornog posla i priredi Bradarićev rukopis za štampu. Ova knjiga može poslužiti stručnjacima i budućim istraživačima koji će slijediti put Smajla Bradarića, ali i čitaocima i ljubiteljima pisane riječi koji u mislima prizivaju reanimaciju nekih starih, idiličnih i pjesmom ispunjenih vremena. Na kraju nije naodmet još jednom ponoviti da je ovo najsadržajnija rukopisna zbirka usmenih lirskih pjesama kod Bošnjaka.